

# BACKGROUND REPORT

PRAGUEPRAŽSKÝ  
STUDENTSTUDENTSKÝ  
SUMMIT



**DISEC**

**Transparentnost obchodu se zbraněmi**



Autor: Adam Hykl  
Imprimatur: Vojtěch Bahenský, Michal Říha  
Jazyková úprava: Jakub Kopřiva, Judita Zelbová  
Grafická úprava: Jan Hlaváček

Model OSN

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XX. ročníku Pražského studentského summitu.

© AMO 2014

Asociace pro mezinárodní otázky  
Žitná 27, 110 00 Praha 1  
Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: summit@amo.cz  
IČ: 65 99 95 33

[www.amo.cz](http://www.amo.cz)

[www.studentsummit.cz](http://www.studentsummit.cz)



## 1 Úvod

Obchod se zbraněmi je tradičně velmi citlivou záležitostí. Jednotlivé státy v tomto obchodě historicky hrály velmi důležitou roli vzhledem ke svému základnímu zájmu – zajištění přežití a bezpečnosti svých obyvatel. Závody ve zbrojení a zvyšování výdajů na vojenské účely byly často průvodním jevem různých konfliktů.

Mimo států jsou do obchodu se zbraněmi zapojeny i soukromé společnosti vyrábějící různý vojenský materiál. Svou roli hrají dále mezinárodní (Organizace spojených národů) a regionální organizace (např. Evropská unie) hlavně prostřednictvím nastavování standardů, jejich kontroly a monitorování, nebo různé nestátní organizace, které se zaměřují na publikaci studií a monitorování situace v této oblasti.

Právě kvůli citlivosti tématu je však často těžké získat potřebné informace o pohybu a obchodu se zbraněmi ve světě, a to především **ručních palných a lehkých zbraní** (Small Arms and Light Weapons – dále **SALW**). Nepřehledná situace v obchodu se zbraněmi poté ztěžuje předcházení vypuknutí konfliktů a zvyšuje napětí mezi státy. Především netransparentní obchod s ručními palnými a lehkými zbraněmi tvoří přetrvávající problém na **všech obydlených kontinentech**. V nestabilních státech mohou zvyšující se zásoby zbraní představovat větší riziko a možnost eskalace vedoucí až k vypuknutí války. Nelegálně takové zbraně využívají například gangy ve městech, skupiny rebelů, drogové kartely při svých obchodech, bandité nebo piráti. Ruční palné a lehké zbraně jsou hojně využívány při občanských válkách nebo teroristických útocích. Zbraně (legálně i nelegálně držené) mohou použít také jednotlivci k páčání trestné činnosti.

Ze **49 konfliktů** v 90. letech 20. století bylo **47** vedeno ručními palnými a lehkými zbraněmi jako hlavními typy zbraní.<sup>1</sup> Tento trend pokračuje i v současnosti s nárůstem počtu asymetrických konfliktů (tedy boje mezi armádami států a různými teroristickými, zločineckými či povstaleckými skupinami). Proto je nutné věnovat velkou pozornost prohlubování přehlednosti obchodu s těmito zbraněmi.

V nedávné době snahy států a organizací o transparentnější obchod se zbraněmi a jeho omezení zaznamenaly poměrně významný úspěch v podobě přijetí **Smlouvy o obchodu se zbraněmi (Arms Trade Treaty – ATT)**. Smlouva však ještě není účinná a v současnosti probíhá její ratifikace. Počet států, které ATT ratifikovaly, v současnosti překročil počet 50<sup>2</sup>,

<sup>1</sup> COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. EU Strategy to combat illicit accumulation and trafficking of SALW and their ammunition, str. 2-3

<sup>2</sup> Ve dne 5. prosince 2014 doposud jako poslední ratifikovalo smlouvu Srbsko. Viz UNITED NATIONS. The Arms Trade Treaty.



čímž byla splněna podmínka pro vstup smlouvy v účinnost. Tak se stane dnem 24. prosince 2014.

## 2 Zbraně a obchod

Hovoříme-li o obchodu se zbraněmi, nemusí zde být zcela jasné, co vše pod tuto činnost zahrnout. Je otázkou, zda mimo **běžného nákupu a prodeje různých typů zbraní a munice** pod takový obchod patří také **pronájem zbraní dalším státům, dary a příspěvky nebo vylepšení zbraní a služby se zbraněmi spojené**. V případě obchodování se zbraněmi musí státy zvažovat všechny možné problémy, které se mohou vyskytnout. Zároveň musí vyvážit svou potřebu zajistit vlastní bezpečnost na jedné straně, aniž by ohrozily své ekonomické zájmy na straně druhé.

Pro stát<sup>3</sup>, který zbraně vyrábí a vyváží, je výhodné zachování jeho vojenského průmyslu a pracovních míst, zlepšení obchodní bilance, možnost vlivu na dovozce a posílení vzájemných vazeb. Nevýhodou je pro takový stát sdílení citlivých technologií, jejichž užití se navíc může v budoucnu obrátit proti němu samotnému, riziko ekonomických ztrát nebo ohrožení lidských životů a práv při zneužití takových zbraní. Prodávající stát se také zpravidla zavazuje nepřerušit např. dodávky náhradních dílů pro dodanou výzbroj, a to i pokud se kupující stát ocitne ve válečném stavu, což pro dodavatele nemusí být bez nepředvídaných zahraničně-bezpečnostních důsledků. **Bohatství, zisk či zachování mocenské pozice** nebo **udržení bezpečnosti** pak patří mezi hlavní motivace pro výrobu zbraní.<sup>4</sup>

Dovážející stát naopak může za výhodu při nákupu zbraní považovat globální přístup k modernímu zbrojnímu průmyslu bez nutnosti vyvíjení vlastní průmyslové základny. Možnost posilovat obchodní vazby na vyspělé země může být také vnímána pozitivně. Naopak nevýhodou je závislost na dovozu při zajištění vlastní bezpečnosti, nepřehledný obchod se SALW může mít také značný dopad na stabilitu státu či regionu.

Odhaduje se, že na světě je nejméně **875 milionů kusů střelných zbraní** (v civilním, policejním a vojenském sektoru).<sup>5</sup> Přesný poměr SALW k tomuto množství je nejasný, nicméně až 75 % z nich patří civilním majitelům.<sup>6</sup> Obchody se zbraněmi totiž samozřejmě nejsou pouze neprůhledné a nelegální transakce a nákupy pro různé armády států nebo ozbrojených skupin.

---

<sup>3</sup> Přestože existují soukromé korporace vyrábějící zbraně a vojenský materiál, v tomto dokumentu se pracuje se státem jako hlavní jednotkou mezinárodního obchodu se zbraněmi, z něhož nebo na jehož území obchod směřuje.

<sup>4</sup> KRAUSE, Keith. Arms and the state: patterns of military production and trade, str 13.

<sup>5</sup> Tzv. *firearms*, což je širší kategorie pod kterou spadají i SALW.

<sup>6</sup> SMALL ARMS SURVEY. Stockpiles.



Lidé si zbraně často pořizují jako jednotlivci pro ochranu, lov, sběratelství nebo sportovní aktivity.

Mezi mezinárodní nástroje, které mohou obchod se zbraněmi omezovat, pak patří například **zbrojní embarga**, tedy úplný zákaz obchodu s určitým zbožím a daným státem.<sup>7</sup> V minulosti však často nebyla důsledně dodržována, a jejich účinnost je tak podkopávána.

### 3 Stručná historie obchodu se zbraněmi v nedávné minulosti

#### 3.1 Studená válka

V této době byl obchod se zbraněmi především do Afriky, Blízkého východu a Asie považován za důležitý nástroj zahraniční politiky při získávání vlivu a případných spojenců. Po druhé světové válce dochází k budování nového evropského zbrojního průmyslu a nástup Francie a Německa zpět mezi důležité aktéry. Britský zbrojní průmysl během války nebyl poškozen tak zásadně jako v případě dalších evropských mocností, nicméně Británie nedokázala držet tempo v průmyslovém rozvoji se Spojenými státy. Sovětský svaz se stává důležitým exportérem až v druhé polovině 50. let v souvislosti s dodávkami zbraní do Egypta. Nové zákazníky na světové scéně vytváří postupný proces dekolonizace. V průběhu studené války se nejvýznamnějšími dovozci ze zemí Západu stávají Irán, Saúdská Arábie a Izrael. Sovětský svaz zásobuje Sýrii, Irák, Libyi a Egypt. V roce 1982 dosahuje mezinárodní obchod se zbraněmi své historicky nejvyšší hodnoty.<sup>8</sup> Do této doby se datuje vznik **Koordinační komise pro kontrolu multilaterální exportu** (CoCom). Západní státy se tímto na neformální úrovni dohodly na kontrole a koordinaci obchodu se strategickým materiálem a technologiemi.

#### 3.2 Po studené válce

Spolu s koncem studené války nastává výrazný pokles oficiálního obchodu se zbraněmi. Tento trend se však v současnosti opět obrací a objem obchodu se zbraněmi se zvyšuje. Na útlumu se podílel rozpad východního bloku, Sovětského svazu a konec studenoválečného soupeření. S rozpadem Sovětského svazu ovšem souvisí také únik velkého množství sovětské vojenské techniky na černý trh.

<sup>7</sup> Ať již jde o embarga státní (americké embargo vůči Kubě) nebo uvalené mezinárodní organizací (OSN vůči Somálsku či v minulosti proti Angole).

<sup>8</sup> HOLTOM, Paul a Mark BROMLEY. The International Arms Trade: Difficult to Define, Measure, and Control.



Zbrojní společnosti se postupně transformují ze svého státního zaměření a přizpůsobují se globálnímu trhu. Chovají se samozřejmě jako každé jiné obchodní společnosti, snaží se získat nejlepší technologie a vyrábět se ziskem za co nejnižší náklady. Od konce studené války se také civilní technologie stávají čím dál důležitější pro zbrojní průmysl a význam regulace zboží dvojího užití narůstá.<sup>9</sup> Uvolněnější situace po studené válce vede k zániku CoCom a vytvoření nástupnického nástroje – Wassenaarského ujednání (viz níže podrobnější popis). V rámci Evropské unie se objevují také první kroky k společné exportní politice zbraní a zboží dvojího užití.<sup>10</sup>

### 3.3 Po 11. září 2001

Útoky na světové obchodní centrum v New Yorku z 11. září 2001 přinesly určitý obrat od 90. let 20. století. Přesto v roce 2002 dosáhly mezinárodní transfery zbraní nejnižší míry. V USA narůstají výdaje na zbrojení, nové země se stávají klienty tradičních exportérů. Vyrůstá význam komerčních technologií a zboží dvojího užití (takového, které je využitelné jak pro civilní průmysl, tak pro vojenské účely, jako jsou například štěpné materiály). Od 90. let do současnosti je patrný trend proměny válečného prostředí. Nové války už nejsou vedeny v drtivé většině mezi státy, ale stále více i mezi nestátními ozbrojenými aktéry hrubě porušujícími lidská práva. V takových konfliktech hrají SALW mnohem větší roli než těžká vojenská technika.<sup>11</sup>

### 3.4 Vývoz a dovoz v současnosti

Podle ročenky SIPRI 2013 (Stockholmského institutu pro výzkum mezinárodního míru) jsou za roky 2008 až 2012 největšími exportéry zbraní USA, Rusko, Německo, Francie a Čína (tradičně mezi TOP 5 vývozců dříve patřila také Velká Británie). Dohromady je těmto šesti státům přiřazováno až 78 % celkového podílu na vývozu zbraní. Naopak největšími dovozci jsou v současné době Indie, Čína, Pákistán, Jižní Korea, Singapur, Alžírsko, Austrálie a USA. SIPRI v této ročence také odhaduje, že celková hodnota celosvětového obchodu se zbraněmi byla nejméně **43 mld. USD**.<sup>12</sup>

Co se konkrétně **obchodu se SALW** týče, organizace Small Arms Survey ve svých publikacích analyzuje celosvětové trendy a při průzkumu dat z databází OSN zjistila, že se tento obchod se SALW za roky 2001 až 2011 téměř **zdvojnásobil** (z 2,38 mld. USD na 4,634 mld.).<sup>13</sup>

<sup>9</sup> STOHL, Rachel J a Suzette GRILLOT. The international arms trade, str. 38-39.

<sup>10</sup> SIPRI. The Regulation of Arms and Dual-Use Exports. Germany, Sweden and the UK, str. 51 – 83.

<sup>11</sup> COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. EU Strategy to combat illicit accumulation and trafficking of SALW and their ammunition, s. 4

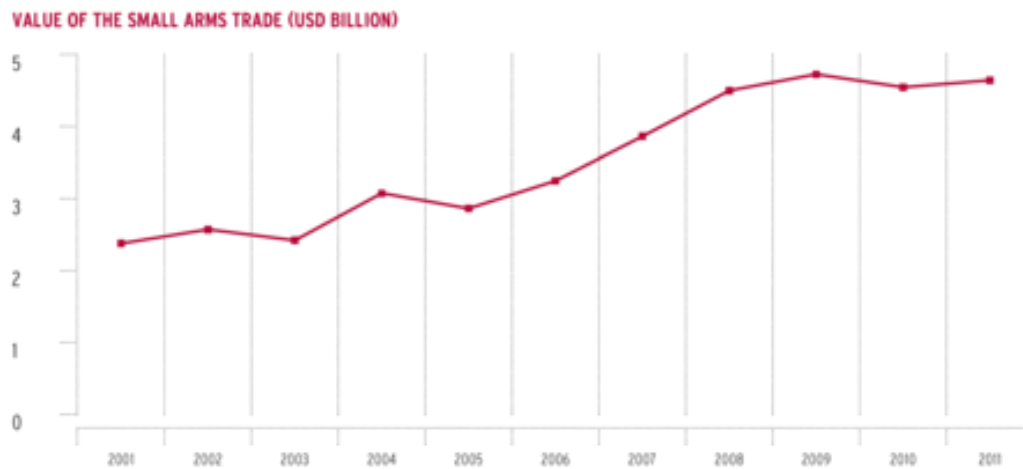
<sup>12</sup> SIPRI. SIPRI Yearbook 2013: Summary.

<sup>13</sup> SMALL ARMS SURVEY. Authorized Trade



Přestože je velká většina SALW prodávána a nakupována oficiálně, existují také mnohé případy pašeráctví a nelegálního obchodu, které oficiální statistiky nemohou postihnout.

### Obrázek 1: Hodnota obchodu s malými zbraněmi



Zdroj: [www.smallarmssurvey.org](http://www.smallarmssurvey.org)

## 4 Definice ručních palných a lehkých zbraní (SALW)

**Ruční palné a lehké zbraně (Small Arms and Light Weapons – SALW)** patří mezi tzv. **konvenční zbraně**. Poměrně široký pojem konvenčních zbraní v sobě zahrnuje pozemní, vzdušné i námořní zbraně včetně válečných lodí, tanků, letadel, vrtulníků a rozličných zbraní či systémů. Zbraně hromadného ničení pak patří do opačné kategorie a zahrnují jaderné, chemické a biologické zbraně.

Další specifickou kategorií pak tvoří tzv. **zboží dvojího užití**. Takové zboží je vyráběno především pro civilní účely, ale může být využito i pro vojenské účely (patří sem třeba také software, různé technologie či výborným příkladem jsou například motory navržené jako civilní, ale užití druhou stranou do vojenské techniky). Právě tato kategorie ztěžuje už samotné vnímání, co vše patří pod pojem „zbraň“.<sup>14</sup>

Pro ruční palné a lehké zbraně neexistuje univerzálně platná definice. Různé organizace a státy nicméně většinou přijaly návrh skupiny expertů OSN z roku 1997,<sup>15</sup> který zahrnuje civilní, osobní i vojenské zbraně vystřelující projektily. Podmínkou je, že **zbraň nebo systém může nést jednotlivce, malá skupina lidí nebo může být přepravována soumary**<sup>16</sup> či

<sup>14</sup> HOLTOM, Paul a Mark BROMLEY. The International Arms Trade: Difficult to Define, Measure, and Control

<sup>15</sup> UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. General and Complete Disarmament: Small Arms.

<sup>16</sup> „pack animal“ v originále. Je to v podstatě každé zvíře přepravující nějaký náklad jako např. kůň, mulla, mezek, velboud.



**lehkými vozidly.** Charakteristické vlastnosti SALW jsou například jednoduchá manipulace a mobilita, minimální nutnost údržby a logistiky, snadné ukrytí a nepozorovaná přeprava, nízká cena a dobrá dostupnost i pro nestátní aktéry (teroristické skupiny, organizace, jednotlivci).

Organizace Small Arms Survey jako definici v podstatě přejímá seznam uvedený experty OSN.<sup>17</sup> S téměř totožnou definicí pracuje dále například i Wassenaarské ujednání.<sup>18</sup>

Mezi **ruční palné zbraně (Small arms – SA)** patří:

- Revolvery a samonabíjecí pistole<sup>19</sup>
- Pušky a karabiny
- Samopaly
- Útočné pušky<sup>20</sup>
- Lehké kulomety

Kategorii **lehkých zbraní (Light weapons – LW)** tvoří:

- Těžké kulomety<sup>21</sup>
- Ruční montované granátomety a granátomety umístěné pod hlavněmi
- Přenosné protitankové zbraně
- Bezzákluzové pušky
- Přenosné odpalovací zařízení protitankových střel a raketových systémů<sup>22</sup>
- Přenosné odpalovací zařízení střel protivzdušné obrany (MANPADS)<sup>23</sup>
- Minomety ráže menší než 100 mm<sup>24</sup>

Často se při definicích SALW hovoří o jejich **částech**<sup>25</sup>, **munici** a také **příslušenství** (to jsou například optické a laserové zaměřovače, zařízení nočního vidění apod.).<sup>26</sup> Návrh expertů OSN výslovně zmiňuje kategorii **munice a výbušniny** (Ammunition and explosives), kam mimo munice pro výše zmíněné zbraně zařazuje také **ruční granáty, výbušniny a pozemní miny**.

---

<sup>17</sup> SMALL ARMS SURVEY. Definitions. Přidává k níže zmíněnému seznamu ještě samostatné dělostřelecké rakety (single-rail-launched rockets) a minomety až do ráže 120 mm.

<sup>18</sup> WASSENAAR ARRANGEMENT. Guidelines & Procedures, including the Initial Elements, s. 11.

<sup>19</sup> Podrobnější popis co vše je zařazeno mezi pistole a raketomety: SMALL ARMS SURVEY. Pistols and Revolvers.

<sup>20</sup> SMALL ARMS SURVEY. Military Assault Rifles.

<sup>21</sup> SMALL ARMS SURVEY. Heavy Machine Guns (including anti-aircraft guns).

<sup>22</sup> SMALL ARMS SURVEY. Anti-tank Guided Weapons.

<sup>23</sup> SMALL ARMS SURVEY. Man-Portable Air Defence Systems (MANPADS).

<sup>24</sup> SMALL ARMS SURVEY. Mortars.

<sup>25</sup> SMALL ARMS SURVEY. Parts for Small Arms and Light Weapons.

<sup>26</sup> SMALL ARMS SURVEY. Accessories for Small Arms and Light Weapons.



## 5 Transparentnost v obchodu se zbraněmi

Hovoříme-li o transparentnosti obchodu, myslí se tím takový **obchod mezi státy a společnostmi, který je přehledný a kontrolovatelný**. Data jsou poskytována určeným institucím **pravidelně** a zároveň jsou **dostupná pro veřejnou kontrolu** (za pomoci například nestátních organizací nebo akademiků). Dostupnost a ucelenost takových dat zvyšuje důvěru ostatních států, zajišťuje přehlednost a pomáhá v efektivnějším boji proti nelegálnímu obchodu, umožňuje prevenci a předpovídání krizových situací a míst konfliktů. V průběhu minulých let existovaly různé úspěšné a fungující iniciativy týkající se tohoto tématu. Především na poli obchodu se SALW zůstává však situace nadále složitá a takový obchod obtížně sledovatelný.

Ke zlepšování transparentnosti obchodu se zbraněmi byla vytvořena již celá řada různých nástrojů a databází, ovšem s různou mírou úspěšnosti. První snahy o otevřenější a transparentnější obchod se zbraněmi můžeme najít již ve **Společnosti národů**. Ročenku týkající se statistických informací ohledně vojenských sil, rozpočtů a ekonomického potenciálu k válce publikovala Společnost národů již od roku 1924 až do rozpuštění organizace.<sup>27</sup> Neúspěšné byly snahy o přijetí **Úmluva o kontrole obchodu se zbraněmi a municí** (1919) a **Úmluva Společnosti národů o dohledu nad mezinárodním obchodem se zbraněmi, municí a dalšími nástroji války** (1925).<sup>28</sup>

Za další historickou snahu o kontrolu nad obchodem se zbraněmi můžeme považovat **Koordinační výbor pro multilaterální<sup>29</sup> kontrolu exportu** (Coordinating Committee for Multilateral Export Control – CoCom). Dojednána byla krátce po skončení druhé světové války a rozpuštěna až v roce 1994. Za úkol měla *de facto* kontrolu USA nad exportem zbraní a technologií západních zemí do Sovětského svazu a zemí Varšavské smlouvy.<sup>30</sup>

Nástupcem CoCom je **Wassenaarské ujednání** (Wassenaar Arrangement – WA)<sup>31</sup>. Tento nástroj byl vytvořen v roce 1995 a jeho vznik provázely zásadní neshody o jeho povaze mezi USA a státy západní Evropy. Nyní je v něm zapojeno 41 zemí. V jeho rámci funguje dohodnutá výměna informací o vývozu konvenčních zbraní a zboží dvojího užití do zemí, které nejsou

<sup>27</sup> OFFICE FOR DISARMAMENT AFFAIRS UNITED NATIONS. Armaments Yearbook of the League of Nations Armaments Yearbook of the League of Nations: Statistical Information on Statistical Information on Military Expenditure Military Expenditure.

<sup>28</sup> HOLTOM, Paul. The Arms Trade Treaty: Challenges Ahead.

<sup>29</sup> vícestrannou

<sup>30</sup> EVANS, Sam W. CoCom Lists.

<sup>31</sup> Plným názvem: Wassenaarské ujednání o vývozních kontrolách konvenčních zbraní a zboží a technologií dvojího užití.



účastníky tohoto ujednání. Zmíněné zboží je definováno dvěma seznamy. Podstatou je národní kontrola exportu tohoto zboží, mezinárodní výměna informací týkající se globálních trendů obchodu se zbraněmi, bezpečnostní situace v regionech, podezřelé projekty, firmy a aktivity apod.<sup>32</sup> Cílem tohoto ujednání je předcházení destabilizujícímu hromadění materiálu vojenského či vojensky využitelného a jeho zneužití nestátními aktéry. Oproti CoCom není WA zaměřeno vůči určitému regionu či skupině států, členové WA také nedisponují právem veta nad návrhem exportu zboží jiného člena.<sup>33</sup>

Užitečný nástroj pro kontrolu a transparentnost v globálním obchodu vůbec (a v obchodu se zbraněmi konkrétněji) představuje **databáze obchodu s komoditami**, tzv. **UN Comtrade**. Obsahuje velké množství údajů ohledně obchodu (dovozu a vývozu) se světovým zbožím včetně zbraní a vojenského materiálu již od roku 1962 dodnes. Veškerá data nicméně také závisejí na zprávách jednotlivých států a jako taková má tato databáze své nedostatky.<sup>34</sup>

Nástrojem OSN pro zvyšování transparentnosti v obchodu se zbraněmi a zbrojení speciálně je **Registr konvenčních zbraní OSN** (United Nations Register Of Conventional Arms – UNROCA). Byl založen již v roce 1991 a funguje dodnes. Obsahuje sedm kategorií zbraní, které jsou považovány za nejvíce smrtící (např. bitevní tanky, vrtulníky apod.). V průběhu let tento registr obdržel zprávy od více než 170 států.<sup>35</sup> Od roku 2006 byly státy vyzvány, aby do tohoto registru dobrovolně zahrnuly také své obchody v oblasti ručních palných a lehkých zbraní, které do původních sedmi kategorií nebyly zahrnuty.<sup>36</sup>

**Tabulka 1: Fungování systémů UNROCA a Wassenaarského ujednání**

	<b>Registr konvenčních zbraní OSN</b>	<b>Wassenaarské ujednání</b>
<b>Vznik</b>	1991	1995
<b>Členské státy</b>	Všechny státy OSN	41 států
<b>Způsob práce</b>	Databáze. Podávání každoročních zpráv o transferech (vývoz, dovoz) a produkci zbraní v 7	Dohoda o udržování národních kontrol <b>vývozu</b> a podávání zpráv ohledně transferu zboží, výměna informací

<sup>32</sup> MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Wassenaarské ujednání.

<sup>33</sup> ARMS CONTROL ASSOCIATION. The Wassenaar Agreement at a Glance.

<sup>34</sup> UNITED NATIONS. Commodity Trade Statistics Database.

<sup>35</sup> UNITED NATIONS OFFICE FOR DISARMAMENT AFFAIRS. UN Register of Conventional Arms.

<sup>36</sup> UNITED NATIONS. The Global Reported Arms Trade: United Nations Register of Conventional Arms.



	kategoriích + podávání doplňujících informací.	
<b>Oblast působnosti</b>	<p><b>Konvenční zbraně:</b></p> <p>a) Bitevní tanky</p> <p>b) Ozbrojená bojová vozidla</p> <p>c) Dělostřelectvo velké ráže</p> <p>d) Bojové letouny</p> <p>e) Útočné helikoptéry</p> <p>f) Válečné lodě</p> <p>d) Rakety a raketometry</p> <p>+ g) SALW</p>	<p><b>1. Konvenční zbraně</b></p> <p>a) Bitevní tanky</p> <p>b) Ozbrojená bojová vozidla</p> <p>c) Dělostřelectvo velké ráže</p> <p>d) Bojové letouny/bezpilotní letadla</p> <p>e) Vojenské a útočné helikoptéry</p> <p>f) Válečné lodě</p> <p>g) Rakety a raketometry</p> <p>h) SALW</p> <p><b>2. Zboží dvojího užití podle aktualizovaného seznamu</b></p>
<b>Vynutitelnost</b>	Dobrovolná báze	Dobrovolná báze, zodpovědnost na jednotlivých státech

Zdroj: vlastní zpracování

**Akční program OSN k prevenci, potírání a vymýcení nedovoleného obchodu s ručními palnými a lehkými zbraněmi ve všech jeho aspektech** (The Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects) neboli zkráceně **Akční program** (PoA) je poměrně složitý název pro snahu o zavedení určitého rámce chování v obchodování se zbraněmi. Akční program je politicky závazný dokument, který byl přijat v červenci roku 2001 na konferenci OSN zabývající se touto tematikou. Zaměření programu přenechává zodpovědnost na vládách jednotlivých států. Cílem je nicméně řešení takových problémů jako **produkce a transfery zbraní, jejich označování, sledování, vedení záznamů** a dalších, které s transparentností úzce souvisí.<sup>37</sup> Pro zhodnocení dodržování tohoto programu se konají pravidelné hodnotící konference a setkání.

<sup>37</sup> PARKER, Sarah a Marcus WILSON. SMALL ARMS SURVEY. A Diplomat's Guide to the UN Small Arms Process: 2014 Update, s. 43-49



Další nástroje a ujednání, které se mohou zařadit po bok výše zmíněných, uvádíme již pouze stručně jako možný a doporučený studijní materiál k dalšímu zkoumání. Za zmínku stojí ještě **Protokol o střelných zbraních** (Firearms Protocol) z roku 2001 (účinný ale až od 2005)<sup>38</sup> nebo **Mezinárodní nástroj pro sledování** (International Tracing Instrument – ITI) z roku 2005.<sup>39</sup> Prozatím poslední – **Smlouva o obchodu se zbraněmi** – bude popsána podrobněji níže.

Z nestátních neziskových organizací například ženevská organizace Small Arms Survey vydává pravidelně každý rok statistiku nazvanou **The Transparency Barometer**. Jedná se o statistiku, která měří celkem 7 parametrů transparentnosti obchodu se SALW a každý z těchto parametrů má svá určitá kritéria, která jsou bodově hodnocena. Jednotlivý stát může získat celkově až 25 bodů, což se ale doposud nepodařilo žádnému. Mezi tyto parametry patří **včasnost, dostupnost a pravidelnost, srozumitelnost, celistvost údajů o dodávkách a počty udělených a zamítnutých licencí**. Zdroje, ze kterých organizace čerpá, tvoří oficiální data z OSN a národní zprávy jednotlivých států.<sup>40</sup> Opomenout také jistě nelze každoročně publikovanou zprávu Evropské unie o vývozu zbraní.<sup>41</sup>

### 5.1 Smlouva o obchodu se zbraněmi (Arms Trade Treaty – ATT)

Prozatím posledním nástrojem a snahou o kontrolu obchodu se zbraněmi a o zvýšení jeho přehlednosti a transparentnosti je historicky první závazná smlouva – **Smlouva o obchodu se zbraněmi** (ATT). Zpříšňuje obchod se zbraněmi od těch lehkých až po tanky a válečné lodě. Lze říct, že ATT je přelomovým dokumentem, který však má cestu k úspěšné implementaci stále před sebou.

Pro smlouvu se v hlasování na 67. zasedání Valného shromáždění vyjádřilo **154** zemí, **3** hlasovaly proti a **23** se zdrželo hlasování. Doposud<sup>42</sup> byla smlouva oficiálně podepsána **125** státy a z nich ji ratifikovalo (závazně potvrdilo) už **55**.<sup>43</sup> Podle článku 22 ATT vstoupí v účinnost ve lhůtě až **90 dní od okamžiku, kdy ji ratifikuje 50 států**.<sup>44</sup> Vzhledem k tomu, že takové situace se v relativně nedávné době podařilo dosáhnout, smlouva vstoupí v účinnost dnem **24. prosince 2014**.

<sup>38</sup> UNITED NATIONS. Firearms Protocol.

<sup>39</sup> UNITED NATIONS. International Tracing Instrument.

<sup>40</sup> SMALL ARMS SURVEY. The Transparency Barometer.

<sup>41</sup> K nalezení například na EEAS. Arms Export Control.

<sup>42</sup> Informace z 6. prosince 2014

<sup>43</sup> S ratifikací dnem 5. prosince 2014 je současně poslední zemí Srbsko.

<sup>44</sup> Článek 22 Smlouvy o obchodu se zbraněmi. Viz UNITED NATIONS. The Arms Trade Treaty.



Počátky jednání o smlouvě do druhé poloviny devadesátých let minulého století a ke společným snahám laureátů Nobelovy ceny míru. Až v roce 2003 se k této věci přidaly takové organizace jako Amnesty International, IANSA a Oxfam (pod společným jménem Control Arms). První rezoluce týkající se ATT byla přijata Valným shromážděním v roce 2006 a od té doby se konala intenzivnější jednání. Vyvrcholením snah byla mezinárodní konference v červenci 2012 a přijetí smlouvy na poli OSN dne **2. dubna 2013**.<sup>45</sup>

Základem smlouvy je podle **článku č. 1** vytvoření „*společných nejvyšších možných mezinárodních standardů pro regulaci nebo zlepšování regulace mezinárodního obchodu s konvenčními zbraněmi*“. Dále prevence a vymýcení nedovoleného obchodu s konvenčními zbraněmi a prevenci jeho obcházení. Podpora transparentnosti, kooperace a zodpovědné akce je také jedním z hlavních cílů této smlouvy.

ATT se vztahuje na **8 kategorií konvenčních zbraní**<sup>46</sup> (všechny také zahrnuté do Registru konvenčních zbraní OSN), a to:

- a) Bitevní tanky
- b) Ozbrojená bojová vozidla
- c) Dělostřelectvo velké ráže
- d) Bojové letouny
- e) Útočné helikoptéry
- f) Válečné lodě
- g) Rakety a raketomety
- h) Ruční palné a lehké zbraně

## 6 Závěr

Všechny výše popsané definice a nástroje, které se týkají obchodu se zbraněmi (a především s těmi ručními palnými a lehkými) svědčí o dlouhodobém vývoji v této oblasti a zájmu společnosti o toto téma. Nabízí se otázky: Lze ještě při takovém množství materiálu a dohod k tomuto tématu ještě s něčím novým přijít? Lze ještě něčeho dalšího dosáhnout? Jaké jsou ještě výzvy v otevřenosti a přehlednosti obchodu se zbraněmi?

Výzkumy uváděné v The Transparency Barometer ukazují, že v této oblasti mají jednotlivé státy i mezinárodní společenství stále co zlepšovat. Nedávný podpis Smlouvy o obchodu se

<sup>45</sup> PARKER, Sarah a Marcus WILSON. SMALL ARMS SURVEY. A Diplomat's Guide to the UN Small Arms Process: 2014 Update, s. 63-65

<sup>46</sup> Článek 2 Smlouvy o obchodu se zbraněmi. Viz UNITED NATIONS. The Arms Trade Treaty.



zbraněmi také značí, že státy mají zájem pokračovat v řešení těchto problémů a také, že je možné se na určitých zásadních věcech také shodnout.

Výzvy, které před mezinárodním společenstvím leží lze nalézt ve zmíněných zdrojích. **Nedostatečné, nekompletní a nepravdivé informace**, které jsou vkládány do jednotlivých databází a publikovány v národních zprávách, jejich **složitost, vzájemná odlišnost a nesrozumitelnost** budování důvěry a otevřeného obchodu se zbraněmi značně ztěžují. Na jedné straně musí státy vyvážit citlivost tématu bezpečnosti a obchodu a na druhé budování důvěry mezi ostatními státy a pro mezinárodní společenství obecně. Doposud veškeré zprůhledňování obchodu funguje především na **dobrovolné bázi a je závislé na vůli jednotlivých států** zveřejňovat o něm informace. Někdy tedy podobné zprávy zcela chybí. Výzvou dále může být i **vytváření nových režimů pro kontrolu obchodu se zbraněmi, přidělování licencí pro tento obchod a jejich zveřejňování**.

První výbor Valného shromáždění OSN byl významně nápomocný při dojednávání a vytváření nástrojů pro transparentnost obchodu se zbraněmi (jako je Registr konvenčních zbraní nebo ATT) a jeho role vůči Valnému shromáždění a světovým trendům v transparentnosti obchodu se zbraněmi zůstává nadále důležitá.

## Otázky

- Je má země producent zbraní?
  - Jaké společnosti na jejím území působí a co produkují?
  - Jaký je její průmyslový potenciál?
- Je má země exportér nebo importér zbraní a vojenského materiálu?
  - Jsou tyto obchodní aktivity veřejné?
  - Publikuje má země národní zprávu ohledně obchodu se zbraněmi?
  - Má případně země důvod tyto aktivity nezveřejňovat? Proč?
- Je země bezprostředně ohrožena vojenským konfliktem nebo má důvod k vážným obavám o svoji bezpečnost?
- Jaké jsou bezpečnostní priority státu?
- Jaký má postoj k uvedeným rezolucím a materiálům?
  - Např. hlasovala pro či proti Smlouvě o obchodu se zbraněmi?
  - Co ji k tomu vedlo?
  - Využívá některých uvedených nástrojů?
- Dodržuje určité mezinárodní standardy týkající se obchodu se zbraněmi?
- Jak by mohl transparentnější obchod se zbraněmi prospět? Případně jak by mohl mé zemi uškodit?



## Důležité informační zdroje

### Arms Trade Treaty (ATT)

<http://www.un.org/disarmament/ATT/>

- Veškeré informace ohledně Smlouvy o obchodu se zbraněmi, včetně textu, průběhu ratifikace a souvisejících událostí či dokumentů.

### Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI)

<http://www.sipri.org/>

- Nezávislý institut se sídlem ve Švédsku byl založen v roce 1966 a zabývá se výzkumem konfliktů, zbrojení, kontrole zbraní a odzbrojováním. Poskytuje analýzy a doporučení. Publikuje svojí pravidelnou ročenku a další publikace. Na stránkách lze nalézt také množství databází.

### Small Arms Survey

<http://www.smallarmssurvey.org/home.html>

- Výzkumná organizace sídlící ve švýcarské Ženevě byla založena roku 1999. Zabývá se výzkumem a sběrem dat ohledně problematiky ručních palných zbraní a ozbrojeného násilí. Monitoruje národní i mezinárodní polické iniciativy a vydává svoji ročenku nebo také hodnotí transparentnost zbrojního exportu svým The Transparency Barometer.

### United Nations Commodity Trade Statistics Database (UN Comtrade)

<http://comtrade.un.org/db/default.aspx>

- Databáze světového obchodu s komoditami, včetně zbraní a vojenského materiálu. Je považována za nejobsáhlejší databázi světového obchodu svého druhu a umožňuje vyhledávat transakce podle let, zemí i jednotlivých druhů zboží. Většinou neuvádí konkrétní zbraně, ale finanční částku.

### United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR)

<http://www.unidir.org/>

- Institut OSN pro výzkum odzbrojování sídlí v Ženevě a zabývá se vytvářením myšlenek a podporou společnosti při vytváření nápadů týkající se nalézání řešení v oblasti odzbrojování, slouží také jako most mezi různými organizacemi a strukturou OSN.

### United Nations Programme of Action (PoA)

<http://www.poa-iss.org/Poa/poa.aspx>



- Veškeré dokumenty týkající se zavádění a dodržování Akčního programu pro prevenci, boj a vymýcení nedovoleného obchodu s ručními palnými a lehkými zbraněmi ve všech jeho aspektech.
- Obsahuje také informace ohledně dalších nástrojů týkající se obchodu se zbraněmi a transparentností jako jsou ITI a Protokol o střelných zbraních.

### **United Nations Register of Conventional Arms (UNROCA)**

<http://www.un-register.org/SmallArms/Index.aspx>

- Registr OSN pro konvenční zbraně poskytuje přehled vývozu a dovozu konvenčních zbraní včetně ručních palných a lehkých zbraní. Databáze umožňuje třídit data podle zemí i jednotlivých let. Nevýhodou je její dobrovolná báze a data některých zemí bohužel zcela chybí.

### **Wassenaar Arrangement**

<http://www.wassenaar.org/index.html>

- Webové stránky obsahující informace ohledně tohoto mezinárodního ujednání a s ním související otázky či dokumenty.



## Použité zdroje

ARMS CONTROL ASSOCIATION. The Wassenaar Agreement at a Glance. [online] October 2012. Dostupné z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/wassenaar>

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. *EU Strategy to combat illicit accumulation and trafficking of SALW and their ammunition* [online]. Brusseles, 2006 [cit. 2014-07-23].

Dostupné

z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%205319%202006%20INIT>

EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE. [online]. [cit. 2014-12-06]. Dostupné z:

[http://www.eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/arms-export-control/index\\_en.htm](http://www.eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/arms-export-control/index_en.htm)

EVANS, Sam W. CoCom Lists. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z:

<http://samuelevansresearch.org/main/cocom-lists/>

HOLTOM, Paul. The Arms Trade Treaty: Challenges Ahead. [online]. [cit. 2014-07-23].

Dostupné z: <http://www.nonproliferation.eu/documents/kickoff/holtom.pdf>

HOLTOM, Paul a Mark BROMLEY. The International Arms Trade: Difficult to Define, Measure, and Control. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné

z: [http://www.armscontrol.org/act/2010\\_07-08/holtom-bromley](http://www.armscontrol.org/act/2010_07-08/holtom-bromley)

KRAUSE, Keith. *Arms and the state: patterns of military production and trade*. 1st paperback ed. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. ISBN 978-052-1558-662.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Wassenaarské ujednání. [online]. 2006 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z:

[http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni\\_vztahy/bezpecnostni\\_politika/kontrola\\_export\\_u\\_zbrani/mezinarodni\\_spoluprace/wassenaarske\\_ujednani.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/kontrola_export_u_zbrani/mezinarodni_spoluprace/wassenaarske_ujednani.html)

OFFICE FOR DISARMAMENT AFFAIRS UNITED NATIONS. Armaments Yearbook of the League of Nations Armaments Yearbook of the League of Nations: Statistical Information on Statistical Information on Military Expenditure Military Expenditure.

[online]. New York, 1931 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z:

[http://www.un.org/disarmament/convarms/Milex/Docs/Publications/League\\_of\\_nations\\_booklet.pdf](http://www.un.org/disarmament/convarms/Milex/Docs/Publications/League_of_nations_booklet.pdf)

PARKER, Sarah a Marcus WILSON. SMALL ARMS SURVEY. A Diplomat's Guide to the UN Small Arms Process: 2014 Update [online]. 2nd. Geneva, 2014 [cit. 2014-07-26].



Dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/Q-Handbooks/HB-02-Diplo-Guide/SAS-HB02-Diplomats-Guide-UN-Small-Arms-Process.pdf>

SIPRI. The Regulation of Arms and Dual-Use Exports. Germany, Sweden and the UK. New York: Oxford University press, 2002, 344 p. ISBN 0-19-925219-X.

SIPRI. SIPRI Yearbook 2013: Summary. [online]. s. 28 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/yearbook/2013/files/SIPRIYB13Summary.pdf>

SMALL ARMS SURVEY. Accessories for Small Arms and Light Weapons. [online]. 2013 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-26.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-26.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Anti-tank Guided Weapons. [online]. 2012 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-16.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-16.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Authorized Trade. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/transfers/authorized-trade.html>

SMALL ARMS SURVEY. Definitions. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/definitions.html>

SMALL ARMS SURVEY. Heavy Machine Guns (including anti-aircraft guns). [online]. 2011 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-5.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-5.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Man-Portable Air Defence Systems (MANPADS). [online]. 2011 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-1.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-1.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Military Assault Rifles. [online]. 2013 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-25.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-25.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Mortars. [online]. 2011 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-2.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-2.pdf)



SMALL ARMS SURVEY. Parts for Small Arms and Light Weapons. [online]. 2013 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-35.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-35.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Pistols and Revolvers. [online]. 2012 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: [http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research\\_Notes/SAS-Research-Note-22.pdf](http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-22.pdf)

SMALL ARMS SURVEY. Stockpiles. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/de/weapons-and-markets/stockpiles.html>

SMALL ARMS SURVEY. The Transparency Barometer. [online]. [cit. 2014-07-24]. Dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/tools/the-transparency-barometer.html>

STOHL, Rachel J a Suzette GRILLOT. *The international arms trade*. Malden, MA: Polity, 2009, x, 278 p. ISBN 978-074-5641-546.

UNITED NATIONS. Commodity Trade Statistics Database. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://comtrade.un.org/db/help/uReadMeFirst.aspx>

UNITED NATIONS. Firearms Protocol. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <http://www.poa-iss.org/FirearmsProtocol/FirearmsProtocol.aspx>

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. General and Complete Disarmament: Small Arms. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <http://www.un.org/Depts/ddar/Firstcom/SGreport52/a52298.html>

UNITED NATIONS. International Tracing Instrument. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <http://www.poa-iss.org/InternationalTracing/InternationalTracing.aspx>

UNITED NATIONS. The Arms Trade Treaty. [online]. [cit. 2014-07-26]. Dostupné z: <https://unoda-eb.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/06/English7.pdf>

UNITED NATIONS. The Global Reported Arms Trade: United Nations Register of Conventional Arms. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.un-register.org/SmallArms/Index.aspx>

UNITED NATIONS OFFICE FOR DISARMAMENT AFFAIRS. UN Register of Conventional Arms. [online]. [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: <http://www.un.org/disarmament/convarms/Register/>



WASSENAAR ARRANGEMENT. Guidelines & Procedures, including the Initial Elements.

[online]. 2014 [cit. 2014-07-26]. Dostupné z:

<http://www.wassenaar.org/guidelines/docs/Guidelines%20and%20procedures%20including%20the%20Initial%20Elements.pdf>

# Top partneři

Generální partner  
Modelu OSN



Hlavní partner  
Modelu OSN



Hlavní partner Modelu NATO



Ministerstvo zahraničních věcí  
České republiky

Model NATO is co-sponsored by  
the North Atlantic Treaty Organization



Hlavní partner Modelu EU



Partner konference



Univerzitní  
partner



Partner zahájení



Partner jednání



# Partneři Modelů



# Mediální partneři

Hlavní mediální partner



Hlavní mediální partner



Partner Chronicle





**Asociace  
pro mezinárodní  
otázky**  
Association  
for International  
Affairs

Pražský studentský summit  
projekt Asociace pro mezinárodní otázky